

**DANIEL
TAMMET**

**NAROZEN
V MODRÝ
DEN**

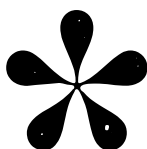
Pohled do neobyčejné
mysli autistického
savanta

HOST

Copyright © 2006 by Daniel Tammet
Translation © Lenka Kapsová, 2021
Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2021
(elektronické vydání)
ISBN 978-80-275-0543-2 (PDF)
ISBN 978-80-275-0544-9 (ePUB)
ISBN 978-80-275-0778-8 (MobiPocket)

*Mým rodičům, kteří mi pomohli stát se tím, kým jsem dnes,
a Neilovi za to, že je mi vždycky nablízku*

OBSAH

1	Modré devítky a červená slova	11
2	Rané dětství	25
3	Úder blesku: epilepsie	41
4	Škola	59
5	Kdo musí jít z kola ven	87
6	Dospívání	105
7	Letenka do Kaunasu	129
8	Zamilování	157
9	Dar jazyků	179
10	Příběh veliké π -le	193
11	Setkání s Kimem Peekem	207
12	Do Reykjavíku, New Yorku a zpátky domů	225
	Poděkování	251
	Ediční poznámka	253

1 MODRÉ DEVÍTKY A ČERVENÁ SLOVA

Narodil jsem se 31. ledna 1979. Ten den byla středa, což vím díky tomu, že tohle datum je v mé představě modré a středy jsou vždycky modré, stejně jako číslo devět nebo jako hlučně se hádající hlasy. Moje datum narození se mi líbí, protože většinu číslic v něm si dokážu představit jako hladké a oblé tvary podobné oblázkům na pláži. Je to díky tomu, že jsou to samá prvočísla: čísla 31, 19, 197, 97, 79 a 1 979 jsou všechna dělitelná pouze sama sebou a jedničkou. Poznám všechna prvočísla až do 9 973 právě podle jejich „oblázkové“ povahy. Tak zkrátka funguje můj mozek.

Mám vzácnou vrozenou dispozici, které se říká savantský syndrom. Než postavu s tímto syndromem zobrazil Dustin Hoffman v oscarovém filmu *Rain Man* z roku 1988, příliš mnoho se toho o této dispozici nevědělo. Stejně jako Raymond Babbitt, kterého Dustin Hoffman hraje, mám i já téměř obsedantní potřebu pořádku a rutinně se opakujících činností, která ovlivňuje prakticky všechny oblasti mého života. Například každé ráno jím přesně 45 gramů ovesné kaše. Misku si vždycky vážím na elektronické kuchyňské váze, abych si byl jistý. Než

odejdu z domu, vždycky spočítám, kolik kousků oblečení mám na sobě. Pokud si nemůžu vypít čaj v přesně dané časy během dne, jak jsem zvyklý, pocituju úzkost. Kdykoli na mě dopadne velký stres a nemůžu pořádně dýchat, zavřu oči a začnu počítat. Když myslím na čísla, zase se uklidním.

Čísla jsou moji přátelé a jsou mi vždycky nablízku. Každé z nich je jedinečné a má svou vlastní osobnost. Jedenáctka je laskavá a pětka hlučná, čtyřka je zase tichá a ostýchavá. Právě čtyřka je moje nejoblíbenější číslo — možná proto, že se mi podobá. Některá čísla působí na první dojem jako velká, třeba 23, 667 nebo 1 179, zatímco jiná jako malá, například 6, 13 nebo 581. Některá jsou krásná, třeba 333, zatímco jiná jsou ošklivá, například 289. Každé číslo je pro mě zvláštní a jedinečné.

Ať jdu kamkoli a dělám cokoli, čísla mě nikdy neopouštějí. Když se mnou v New Yorku dělal rozhovor moderátor David Letterman, řekl jsem mu, že vypadá jako číslo 117, které je taky vysoké a hubené. Když jsem pak vyšel ven na Times Square, což je mimochodem vhodný název, protože „times“ je v matematice znaménko násobení („krát“), zaklonil jsem hlavu a při pohledu na tyčící se mrakodrapy jsem si připadal obklopený samými devítkami. To je číslo, které se mi v mysli nejvíc pojí s něčím obrovským.

Tuto schopnost vnímat čísla vizuálně a emocionálně vědci označují názvem synestezie. Jde o vzácnou neurologickou dispozici, kdy se jednotlivé smysly vzájemně prolínají. V důsledku toho se lidem většinou spojují písmena nebo čísla s určitou barvou. Já mám neobvyklý, komplexnější typ synestezie, díky němuž u každého čísla vnímám jeho konkrétní tvar, barvu, strukturu nebo pohyb. Jednička je například zářivě bílá, jako

by mi někdo posvítíl baterkou do očí. Pětka je jako zvuk hromu nebo vln, které narážejí na skálu. Číslo 37 je žmolkovité jako ovesná kaše, číslo 89 mi zase připomíná padající sněh.

Zřejmě nejslavnější případ synestezie popsal ruský psycholog Alexandr R. Lurija, který od dvacátých let dvacátého století po dobu třiceti let zkoumal novináře Salomona V. Šereševského, disponujícího fenomenální pamětí. Klient S., jak ho Lurija označuje ve svých poznámkách k publikaci nazvané *Malá knížka o velké paměti*, měl vysoce vizuální paměť, která mu umožňovala „vidět“ slova a čísla jako různé tvary a barvy. Dokázal si zapamatovat tabulku s padesáti čísly poté, co se na ni tři minuty díval, a pamatoval si ji nejen bezprostředně poté, ale ještě o mnoho let později. Lurija vysvětloval Šereševského obdivuhodnou krátkodobou i dlouhodobou paměť právě jeho synestetickou schopností.

Já sám — podobně jako filmová postava Raymond Babbitt — dokážu už od raného dětství díky své synestezii operovat ve své mysli s obrovskými čísly, aniž přitom musím vyvíjet jakékoli vědomé úsilí. Toto nadání má i několik dalších reálně žijících savantů (kterým se díky tomu někdy říká bleskové kalkulačky). Dr. Darold Treffert, lékař z amerického Wisconsinu a přední odborník na savantský syndrom, ve své knize *Extraordinary*

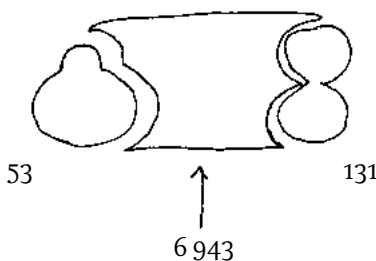
People (Mimořádní lidé) uvádí příklad jednoho nevidomého muže, o němž píše, že „jeho počtářské schopnosti hraničily se zázrakem“.

Když jsem se ho zeptal, kolik kukuřičných zrněk by bylo v libovolné ze 64 krabiček, kdyby se v první nacházelo jedno zrnko, ve druhé dvě, v další čtyři, pak osm a tak dále, okamžitě správně uvedl, kolik jich bude ve čtrnácté (8 192), v osmnácté (131 072) a ve dvacáté čtvrté (8 388 608). Za šest vteřin pak dokázal říct, kolik zrněk bude ve čtyřicáté osmé krabičce (140 737 488 355 328). Za pětadvacet vteřin také bez chyby spočítal, kolik zrněk bude ve všech 64 krabičkách dohromady (18 446 744 073 709 551 616).

Mým nejoblíbenějším početním úkonem jsou mocniny, což znamená několikeré násobení čísla sebou samým. Vynásobíme-li číslo sebou samým, říká se tomu druhá mocnina. Takže například druhá mocnina čísla 72 je 72×72 , což dává 5 184. V geometrii se takto počítá obsah čtverce a čtverec mi svou symetričností připadá obzvláště krásný. Pokud stejné číslo vynásobíme třikrát, je to třetí mocnina. V geometrii se tak počítá objem krychle. Třetí mocnina čísla 51 se spočítá $51 \times 51 \times 51$, což je 132 651. Výsledek každé druhé nebo třetí mocniny vidím v duchu jako určitý výrazný vizuální vzor. S tím, jak roste výše čísel a výsledků, jsou tyto barvy a tvary v mé mysli čím dál komplexnější. Tak například pátou mocninou čísla 37 ($37 \times 37 \times 37 \times 37 \times 37 = 69\,343\,957$) vidím jako velký kruh sestávající z menších kroužků, které se odvíjejí shora ve směru hodinových ručiček.

Když vydělím určité číslo jiným číslem, vidím v duchu spirálu, která se točí směrem dolů ve stále větších smyčkách, jež se jakoby ohýbají a zakřivují. Různé úkony dělení odpovídají různým velikostem spirál s odlišnými křivkami. V rámci své vnitřní představivosti dovedu například spočítat, kolik je $13 : 97$ ($0,1340206\dots$) s přesností na téměř sto desetinných míst.

Když počítám, nikdy si nic nezapisuju, protože jsem odjakživa byl schopen spočítat vše zpaměti a je pro mě mnohem snazší vizualizovat si odpověď v hlavě pomocí synestetických tvarů než používat techniky typu „podrž si jedničku“, které se učí ve škole a uvádějí v učebnicích. Když násobím, vidím obě čísla jako jedinečné tvary. Vynásobením se obraz v mé mysli změní a objeví se třetí tvar — správná odpověď. Tento proces trvá jen několik vteřin a děje se samovolně. Je to počítání bez přemýšlení.

Na tomto obrázku násobím číslo 53 číslem 131. Každé z nich vnímám jako konkrétní tvar a postavím je obě vedle sebe. Prostor, který mezi nimi vznikne, vytvoří třetí tvar, který vidím jako nové číslo: 6943, což je výsledek daného součinu.

Různé početní úkony zahrnují různé tvary a ke konkrétním číslům se mi také přiřazují různé vjemy nebo emoce.

Kdykoli násobím jedenáctkou, mám pocit, jako by se mi číslice sypaly v hlavě z kopce dolů. Nejhůř se mi pamatují šestky, protože je vidím jako malé černé tečky bez výrazného tvaru nebo struktury. Popsal bych je jako drobné mezírky nebo dírky. Vizualní a někdy i emoční reakci mám spojenou s každým číslem až do deseti tisíc, což tvoří jakýsi můj vlastní vizuálně-numeric-
ký slovník. A podobně jako básníci volí určitá slova, také mně některé kombinace čísel připadají krásnější než jiné: jedničky jdou například dobře dohromady s tmavšími čísly, jako jsou osmičky nebo devítky, ale k šestkám už se tak dobře nehodí. Telefonní číslo, kde se vyskytuje kombinace číslic 189, se mi líbí víc, než když obsahuje řekněme kombinaci 116.

Tento estetický aspekt mojí synestezie má své výhody i nevýhody. Pokud ve výloze obchodu nebo na registrační značce auta uvidím číslo, které mi připadá zvlášť krásné, cítím uvnitř příjemné vzrušení a chvění. Pokud ale čísla nejsou v souladu s tím, jak je vnímám já, například na cenovce zboží je cena *99 pencí* napsaná červeně nebo zeleně (a ne modře), je mi to nepříjemné a rozrušuje mě to.

Není známo, kolika savantům k jejich mimořádným schopnostem napomáhá synestezie. To proto, že mnozí z nich mají podobně jako Raymond Babbitt těžké mentální postižení, které jim znemožňuje vysvětlit ostatním, jakým způsobem ty neobyčejné věci provádějí. Já mám štěstí, že netrpím žádným vážnějším postižením, jaká tyto mimořádné schopnosti často doprovázejí.

Jako většina osob se savantským syndromem mám však poruchu autistického spektra, konkrétně Aspergerův syndrom. Jde o relativně mírnou formu autismu, která v Británii postihuje přibližně jednu ze tří set osob. Podle studie, již zveřejnila

britská Národní společnost pro autismus v roce 2001, téměř polovině dospělých, kteří trpí Aspergerovým syndromem, není tato porucha diagnostikována před šestnáctým rokem věku. U mě byla definitivně potvrzena v pětadvaceti letech, a to po sérii testů a rozhovorů ve Výzkumném centru pro autistické poruchy v Cambridgi.

Poruchy autistického spektra včetně Aspergerova syndromu se projevují oslabením sociálních a komunikačních schopností či představitivosti (zhoršená schopnost abstraktního myšlení, myšlenkové pružnosti a empatie). Stanovit diagnózu není snadné a nedá se k tomu použít žádný krevní test ani magnetická rezonance mozku. Lékaři musejí pozorovat, jak se člověk chová, a posuzovat vývoj jeho projevů od kojeneckého věku.

Lidé s Aspergerovým syndromem mívají dobré jazykové dovednosti a jsou schopni vést relativně normální život. Mnozí mají nadprůměrné IQ a vynikají v oblastech, kde se uplatňuje logické a vizuální myšlení. Stejně jako ostatní formy autismu i Aspergerův syndrom postihuje výrazně častěji muže než ženy (asi osmdesát procent diagnostikovaných autistů a devadesát procent osob s diagnózou Aspergerova syndromu jsou muži). Typickými příznaky jsou jednosměrné myšlení a silná potřeba analyzovat detaily a nacházet v systémech pravidla a vzorce. Osoby s touto diagnózou mívají mimořádné schopnosti v oblasti paměti a číselných operací. Jde o vrozenou poruchu, jejíž příčiny nejsou přesně známy.

Odjakživa jsem čísla prožíval vizuálním, synestetickým způsobem, který tu popisuji. Představují pro mě můj primární jazyk, ve kterém myslím a cítím. Je pro mě obtížné chápat emoce

a často nevím, jak na ně reagovat, a tak si někdy vypomáhám právě čísly. Když mi třeba nějaký kamarád řekne, že je mu smutno nebo že je v depresi, představím si, jak sedím v tmavé dutině čísla šest, abych si navodil podobný pocit a pochopil ho. Když se někde dočtu, že na někoho určitá věc působila zastrašujícím dojmem, představím si, že stojím těsně vedle čísla devět. Když někdo popisuje krásné místo, které navštívil, vzpomenu si na své číselné krajiny a na to, jaké z nich mám potěšení. Tímto způsobem mi čísla pomáhají lépe porozumět druhým lidem.

Když se s někým potkám poprvé, často mi ten člověk připomene určité číslo, což mi pomáhá nebýt v jeho přítomnosti tolik nervózní. Třeba je vysoký, čímž mi připomíná devítku, nebo zakulacený, takže mi připadá jako trojka. Když jsem nešťastný, cítím úzkost nebo se ocitnu v nové, dosud neznámé situaci (což výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že budu ve stresu nebo nervózní), začnu si počítat. Když počítám, čísla mi v hlavě vytvářejí obrazce a tvary, které jsou logické a uklidňující. Tím se uvolním a můžu na danou situaci reagovat.

Dobrý pocit ve mně také vyvolává kalendář, kde se na jednom místě nachází spousta čísel a opakujících se vzorců. Různé dny v týdnu mi evokují rozličné barvy a pocity: úterky mají teplou barvu, čtvrtky jsou zase střapaté. Mnozí savanti disponují schopností kalendářového počítání, což znamená, že dokážou určit, na jaký den v týdnu připadá určité datum. Je to nejspíš proto, že čísla v kalendáři jsou předvídatelná a v rámci dnů a týdnů se opakují určitým neměnným způsobem. Tak například třináctý den každého měsíce připadá na den o dva předcházející tomu, na který připadá první den téhož měsíce (s výjimkou přestupného roku). Některé měsíce se ve svém

vzorci dnů podobají jiným — leden říjnu, září prosinci a únor březnu (první únorový den je stejný jako první březnový). Takže pokud pro mě má první únor v určitém roce střapatou konzistenci (je to čtvrtek), třináctý březen má v tomto roce teplou barvu (úterý).

Neurolog a spisovatel Oliver Sacks ve své knize *Muž, který si pletl manželku s kloboukem* uvádí jako příklad toho, jak někteří savanti ovládají kalendářové počítání, případ těžce autistických dvojčat Johna a Michaela. Ačkoli nebyli schopni běžné sebeobsluhy (a od sedmi let žili v nejrůznějších ústavech), dokázali spočítat, na který den v týdnu připadne kterékoli datum v rozmezí čtyřiceti tisíc let.

Sacks také popisuje, jak spolu John a Michael hrávali hru, která spočívala v tom, že si dokázali několik hodin střídavě vyjmenovávat prvočísla. I mě prvočísla odjakživa fascinovala. Všechna prvočísla vnímám jako určité tvary s hladkým povrchem, které se zřetelně odlišují od čísel složených; ta jsou méně zřetelná a jakoby drolivější. Kdykoli u nějakého čísla rozpoznám, že jde o prvočíslo, začne mě zvláštním způsobem brnět v hlavě (v čelní oblasti uprostřed). Ten pocit se těžko popisuje, ale připomíná mravenčení pod kůží.

Někdy zavřu oči a představím si prvních třicet, padesát nebo sto čísel v jejich prostorové a synestetické podobě. Přitom v duchu jasně vnímám, jak krásná a jedinečná jsou prvočísla a jak dramaticky se svým tvarem liší od ostatních čísel. Přesně z toho důvodu se na ně stále znovu a znovu dívám: každé z nich je naprosto odlišné od čísla bezprostředně předcházejícího i bezprostředně následujícího. Prvočísla jsou pro mě nápadná a zajímavá právě touto svou osamělostí mezi ostatními čísly.

Občas, když v noci usínám, se moje mysl zničehonic naplní jasným světlem a já kolem sebe všude vidím čísla — před očima mi jich obrovskou rychlostí víří stovky, tisíce. Je to pro mě krásný a uklidňující zážitek. Když nemůžu usnout, představuji si, jak se procházím některou ze svých číselných krajin. Zažívám při tom pocit štěstí a bezpečí. Nikdy se necítím ztracený, protože tvary prvočísel fungují v krajině jako ukazatele.

Také matematici o prvočíslech hodně přemýšlejí, mimo jiné proto, že neexistuje žádná rychlá ani jednoduchá metoda, jak určit, zda je dané číslo prvočíslo. Nejlepší z těchto metod je takzvané Eratosthenovo síto. Tento postup je pojmenován po řeckém matematikovi Eratosthenovi z Kyrény a funguje následovně. Vypíšete si rozmezí čísel, ve kterém chcete prvočísla zkoumat, například 1 až 100. Začněte dvojkou (jednička není ani složené číslo, ani prvočíslo) a vyškrtávejte každé druhé číslo: 4, 6, 8... až do stovky. Pak pokračujte trojkou, tedy následujícím číslem, které po vyškrtnutí všech násobků dvojky v tabulce zbývá, a vyškrtněte každé třetí číslo, pokud tedy v tabulce ještě je: 9, 15, 21... Dál pokračujte stejným způsobem, tedy postupně vyškrtněte násobky čísel 5, 7, 11 a tak dále, až vám nakonec v tabulce zbudou pouze nevyškrtnutá čísla: 2, 3, 5, 7, 11, 13, 17, 19, 23, 29, 31. To jsou prvočísla, stavební kameny mého numerického světa.*

* Z hlediska efektivity není dnes Eratosthenovo síto nejlepší známý postup zjišťující, jestli je dané číslo prvočíslo. Navíc tento algoritmus řeší jiný, náročnější problém — hledá všechna prvočísla až do určité velikosti, nikoli pouze prvočíselnost toho největšího — pozn. překl.

X	2	3	X	5	X	7	X	X	X
11	X	13	X	X	X	17	X	19	X
X	X	23	X	X	X	X	X	29	X
31	X	X	X	X	X	37	X	X	X
41	X	43	X	X	X	47	X	X	X
X	X	53	X	X	X	X	X	59	X
61	X	X	X	X	X	67	X	X	X
71	X	73	X	X	X	X	X	79	X
X	X	83	X	X	X	X	X	89	X
X	X	X	X	X	X	97	X	X	X ⁰

Moje synestezie má vliv i na to, jak vnímám slova a jazyk vůbec. Tak například anglické slovo *ladder* (žebřík) je pro mě modré a lesklé, zatímco *hoop* (obruč) je měkké a bílé. Totéž platí, i když čtu slova v jiných jazycích. Francouzské slovo *jardin* (zahrada), má matnou žlutou barvu, zatímco islandské slovo *hnugginn* (kopeček) je bílé se spoustou modrých teček. Vědci, kteří se zabývají výzkumem synestezie, vyzorovali, že barvy slov často souvisejí s prvním písmenem tohoto slova. Mohu potvrdit, že to většinou platí i u mě: slovo *yogurt* je pro mě žluté (protože v angličtině žlutá barva, *yellow*, začíná na ypsilon), *video* je slovo fialové (nejspíš se mi propojuje se slovem *violet*, označujícím světlejší odstín fialové) a *gate* (brána) je zelené slovo, protože zelená se anglicky řekne *green*. Dokonce dokážu vnímání barvy slova měnit tak, že k němu v duchu přidávám hlásky. Tak například anglická předložka *at* je slovo červené, ale když dopředu přidám *h*, stane se z něj *hat* (klobouk) a rázem zbledne. Když přidám ještě *t* a ze slova se stane *that* (tamten), najednou je to slovo oranžové. Ne všechna slova se však připodobňují k prvnímu písmenu názvu barvy. Slova začínající na písmeno *a* jsou například

vždycky červená a slova začínající na *w* bez výjimky tmavo-modrá.

Některá slova se dokonale hodí k věcem, které označují. *Raspberry* (malina) je jak červené slovo, tak červené ovoce. *Grass* (tráva) i *glass* (sklo) jsou zelená slova, která označují zelené věci. Slova začínající na písmeno *t* jsou vždy oranžová, jako tulipán nebo tygr nebo strom na podzim, kdy se mu větve barví do oranžova.

U jiných slov mám naopak pocit, že se k věcem, které označují, moc nehodí. *Geese* (husy) je zelené slovo, ale popisuje bílé ptáky (vhodnější by se mi zdálo *heese*). Slovo *white* (bílá) má v mé synestetické představě modrou barvu a slovo *orange* (oranžová) je lesklé a průsvitné jako led. Číslovka *four* (čtyři) mi jako slovo připadá modrá, ale ve formě číslice vnímám čtyřku jako špičatou. Pro víno (*wine*), což je pro mě modré slovo, je z mého pohledu vhodnější francouzské slovo *vin*, protože je fialové.

To, že vnímám slova v různých barvách a strukturách, mi pomáhá zapamatovat si fakta a jména. Pamatuju si například snadno, že vítěz každé etapy závodu Tour de France získá žlutý trikot (ne zelený, červený nebo modrý), protože slovo *jersey*, které v angličtině trikot označuje, je pro mě také žluté. Podobně si pamatuju třeba to, že finská vlajka má uprostřed modrý kříž (na bílém pozadí), protože název Finsko vnímám jako modrý (stejně jako všechna slova, která začínají na *f*). Když se s někým seznámím, často si jeho jméno zapamatuju podle barvy, kterou mi to jméno evokuje: tak jsou všichni Richardové červení, Johnové žlutí a Henryové bílí.

Také mi to pomáhá rychle a snadno si zapamatovat cizí jazyky. V současné době jich ovládám deset: angličtinu (svou

mateřštinu), dále finštinu, francouzštinu, němčinu, litevštinu, esperanto, španělštinu, rumunštinu, islandštinu a velštinu. Když mohu propojit různé barvy a emoce slov s jejich významem, tato slova pro mě rázem jakoby ožijí. Například finské slovo *tuli* je pro mě oranžové a znamená oheň. Když to slovo vidím napsané nebo na ně pomyslím, okamžitě ho ve své mysli uvidím, což mi evokuje jeho význam. Jiný příklad je velšské slovo *gweilgi*, které má zelenou a tmavomodrou barvu a znamená moře. Podle mě je to mimořádně skvělé slovo pro popsání barvy moře. Nebo je tu islandské slovo *rökkr*, což znamená soumrak. Je to karmínově červené slovo, a když ho vidím, vybaví se mi krvavě rudý západ slunce.

Vzpomínám si, že když jsem byl malý, při jedné z častých návštěv místní knihovny jsem se několik hodin marně snažil najít knihu, na které by bylo napsané moje jméno. Poněvadž v knihovně bylo tolik knih s tolika různými jmény, předpokládal jsem, že na některé musí být i to moje. Tenkrát jsem nechápal, že jméno člověka je na obálce knihy natištěno tehdy, když ji napsal. Dnes, ve svých šestadvaceti letech, už jsem chytřejší. Víím, že pokud chci jednou v knihovně najít knihu se svým jménem, musím ji nejdřív napsat.

To, že tu píšu o svém životě, mi pomáhá vnímat, jaký pokrok jsem udělal, vidět oblouk celého svého života až do současnosti. Kdyby před deseti lety někdo řekl mým rodičům, že budu žít úplně samostatně, ve šťastném partnerském vztahu a že budu mít práci, myslím, že by tomu nevěřili — a nejspíš bych tomu nevěřil ani já sám. V této knize se dozvíte, jak jsem se dostal tam, kde jsem dnes.

Mému mladšímu bratru Stevenovi nedávno diagnostikovali stejný typ vysokofunkčního autismu, jaký mám já. Ve svých devatenácti letech prochází spoustou těžkostí, které jsem v dospívání zažíval také — úzkost, osamělost, nejistotu z budoucnosti. Když jsem byl malý, o existenci Aspergerova syndromu ještě nevěděli ani lékaři (jako samostatná diagnóza se uvádí až od roku 1994), a tak jsem mnoho let nechápal, proč si připadám tak odlišný od svých vrstevníků a odcizený od okolního světa. Doufám, že svým psaním o životě s poruchou autistického spektra pomůžu dalším mladým lidem s vysokofunkčním autismem včetně mého bratra Stevena, aby se cítili méně izolovaní a věřili tomu, že i oni jednou budou moci žít šťastný a plodný život. Já jsem toho živým důkazem.

2 RANÉ DĚTSTVÍ

Bylo mrazivé lednové ráno. Moje maminka Jennifer, která tou dobou byla v poslední fázi těhotenství, seděla v bytě ve východním Londýně a tiše hleděla jediným velkým oknem na zamrzlou ulici. Můj tatínek Kevin měl ve zvyku vstávat hodně časně a právě se vracel z trafiky s novinami. Když vešel do bytu, překvapilo ho, že maminka už je vzhůru. Měl starost, jestli se něco neděje, tak ji vzal mlčky za ruku. Maminka vypadala unaveně, což u ní bylo v posledních týdnech běžné, ani se nepohnula a pořád se upřeně dívala ven. Pak se k tatínkovi pomalu otočila, jemně si položila ruku na břicho, ve kterém jsem byl já, a řekla: „Ať se stane cokoli, budeme ho mít rádi. Prostě ho budeme mít rádi.“ Pak se rozplakala a tatínek jí jen stiskl ruku a mlčky přikývl.

Maminka vždycky vyprávěla, že se jako dítě cítila hodně osamělá. K jejím nejstarším vzpomínkám patří, že si s ní její bratři moc nechtěli hrát, protože byli o hodně starší. Odešli z domova, když byla ještě malá, a oba její rodiče se chovali odtažitě a nedávali jí najevo žádný vřelý vztah. Bezpochyby

ji měli rádi, ale nedokázali jí to dát najevo. I dnes, po třiceti letech, má maminka ze svého dětství hodně smíšené pocity.

Můj tatínek byl mamince naprosto oddaný od první chvíle, kdy se přes společné přátele seznámili. Zamilovali se do sebe a brzy založili rodinu. Otec měl za to, že nemá mamince co jiného nabídnout než právě svoji oddanost.

On sám měl hodně drsné dětství — musel se starat o své mladší sourozence, protože jeho rodiče se rozvedli a matka musela celé dny pracovat, aby je uživila. Když bylo mému tatínkovi deset let, museli se s rodinou přestěhovat do ubytovny pro lidi bez domova a on se musel o své sourozence plně postarat. Neměl čas chodit do školy ani si plnit žádné dětské sny. Později v životě vzpomínal, že nejšťastnější den jeho života byl ten, kdy potkal mou maminku. I když byli každý úplně jiný, dokázali tomu druhému dát pocítit, že je jedinečný. A přestože měli oba těžké dětství, chtěli mi dát to nejlepší.

Za několik dní po tom náročném rozhovoru plném emocí se rozběhl porod. Když tatínek přišel z práce, našel doma maminku, jak se svíjí bolestí. Čekala na něj, protože se bála jet do porodnice sama. Otec zavolal sanitku, a i když měl na sobě ještě montérky špinavé od práce v továrně, rozjeli se honem do porodnice. Porod proběhl rychle a já jsem přišel na svět; vážil jsem pouhých 2,7 kilogramů.

Říká se, že příchod děťátka v životě rodiny všechno změní, a moje narození rozhodně život mých rodičů navždy proměnilo. Byl jsem jejich první dítě, a tak do mě přirozeně vkládali spoustu energie i nadějí, ještě než jsem se narodil. Během těhotenství si maminka v různých časopisech pro ženy pročítala

všelijaké rady týkající se péče o miminko. S tatínkem společně šetřili na dětskou postýlku.

První dny v porodnici však nebyly takové, jak si maminka představovala. Skoro pořád jsem plakal, často i několik hodin v kuse. Nijak nepomáhalo, když mě chovala ani když mě jemně hladila po tváři. Pořád jsem jen plakal a plakal.

Rodiče bydleli v malém bytě a já měl připravenou postýlku v rohu jejich ložnice. Když ale otec přivezl maminku z porodnice, ukázalo se, že vůbec nemá smysl mě do ní dávat, protože jsem nespal a pořád jen křičel (prakticky bez přestávky). Maminka mě osmnáct měsíců kojila, mimo jiné i proto, že to byla skoro jediná možnost, jak zastavit můj pláč.

Už dlouho se ví, že kojení dětem prospívá. Pomáhá zlepšovat jak kognitivní vývoj, tak smyslové vnímání a posiluje imunitní systém dítěte. Považuje se za prospěšné i pro děti s poruchami autistického spektra, protože poskytuje jedinečnou příležitost k blízkému tělesnému i citovému kontaktu mezi matkou a dítětem. Výzkumy ukazují, že autistické děti, které byly kojené, lépe reagují na ostatní lidi, jsou společensky přizpůsobivější a přátelštější než ty, které dostávaly umělou výživu.

Záhy rodiče objevili další způsob, jak mě utiшит: pohyb. Tatínek mě pohupoval v náručí, někdy prý se mnou tak chodil i hodinu v kuse. Často se prý stávalo, že se jednou rukou snažil najíst a na druhé mě houpal. Také se mnou chodil na dlouhé procházky s kočárkem, buď po práci, nebo v časných ranních hodinách. Jakmile se ale zastavil, v tu ránu jsem zase začal vřískat.

Brzy se rodičům úplně setřel rozdíl mezi dnem a nocí, protože se celý jejich život točil kolem mého křiku. Musel jsem

je dohánět k šílenství. V zoufalství mě občas položili do deky, moje maminka chytila dva rohy, otec protější dva a houpali se mnou. Vypadalo to, že takový rytmický pohyb mě uklidňuje.

V létě toho roku jsem byl pokřtěný. I když moji rodiče sami do kostela nechodili, byl jsem jejich prvorozené dítě a považovali to za správné. Na křtiny přišli všichni možní příbuzní, známí a sousedé a bylo krásné počasí. Jenže jakmile začal obřad, dal jsem se do pláče a z kázání nebylo slyšet ani slovo. Rodiče se hrozně styděli.

Když k nám přišli na návštěvu maminčini rodiče, divili se, proč jsem takové problémové dítě. Radili mamince, aby mě nechala být, když začnu křičet. „On se za chvíli unaví a přestane,“ mínili. Když to ale maminka zkusila, můj křik se ještě vystupňoval.

Moji rodiče často volali dětskému lékaři, ale ten jim pokaždé jen řekl, že to bude střevní kolika a že se to brzy zlepší. Za koliku se často označuje nevysvětlitelný pláč, kdy dítě brečí déle a hlasitěji, než je obvyklé, a nedá se ničím utěšit. Vědci a lékaři se už celá desetiletí snaží přijít tomuto zdánlivě bezdůvodnému pláči na kloub. V poslední době se kloní k názoru, že u většiny typů koliky jde o vývojový a neurologický problém s původem v mozku, nikoli v trávicím systému, jak se rodiče domnívají. Děti trpící kolikou totiž bývají nadměrně citlivé na podněty a špatně snášejí nadměrné smyslové zahlcení.

Délka mého plačtivého období byla však neobvyklá i na poměry kojence trpícího kolikou — trvalo ještě dost dlouho poté, co jsem dovršil první rok. V nedávné době vědci zkoumající vývoj dítěte zjistili, že u dětí, které v kojeneckém věku často a dlouze plakaly, se ve zvýšené míře později vyskytují problémy s chováním. Oproti jejich vrstevníkům, kteří plakali

v běžné míře, u nich v pěti letech odborníci často vyzorovali zhoršenou koordinaci oka a ruky a hojnější výskyt hyperaktivity a poruch chování.

V jiných oblastech jsem se naštěstí vyvíjel dobře. Nedlouho po svých prvních narozeninách jsem začal chodit a říkat první slova. Jedním z charakteristických rysů Aspergerova syndromu je, že na rozdíl od těžších forem autismu (kde mohou být řečové schopnosti těžce narušené, nebo dítě dokonce nemluví vůbec) se u dětí s touto diagnózou nevyskytuje opožděnost v řeči.

V té době jsem prodělal opakované záněty středního ucha, na které jsem dostával antibiotika. Měl jsem velké bolesti uší, a tak jsem až do druhého roku byl spíše neduživé a uplakané dítě. I když ze mě byli rodiče vyčerpaní, pořád mě každý den houpali v dece a nosili v náručí.

A uprostřed toho ustavičného křiku a nemocí maminka zjistila, že je znovu těhotná. Rodiče si na úřadě zažádali o větší byt, a tak jsme se brzy přestěhovali do druhého společného bydliště nedaleko od toho původního. Jedné květnové neděle se narodil můj bratr Lee, který byl můj úplný opak — veselé a klidné dítě. Pro rodiče to musela být ohromná úleva.

Moje projevy se však nelepšily. Ve dvou letech jsem začal chodit na jedno určité místo v obývacím pokoji a rytmicky bouchat hlavou o zeď. Kýval jsem se zepředu dozadu sem a tam, rytmicky a pravidelně, a pokaždé jsem při tom udeřil čelem do zdi. Někdy jsem prý hlavou bouchal tak silně, až jsem měl modřiny. Kdykoli otec ten zvuk zaslechl, odtáhl mě ode zdi, ale já jsem se tam vrátil a začal znovu. Nebo mě popadl záchvat vzteku a začal jsem se mlátit ručičkou do hlavy a vysokým hlasem ječet.

Rodiče se obrátili na odborníky na poruchy chování a ta je uklidnila, že malé děti často bouchají hlavou o zeď, když zažívají nějaký stres. Řekla, že mám možná málo podnětů a jsem z toho frustrovaný, a přislíbila, že mi zajistí místo v nedalekých jeslích. Bylo mi v té době dva a půl roku. Rodičům se ulevilo, když jim za pár týdnů z jeslí zavolali, že pro mě mají místo.

S novým přírůstkem v podobě mého bratra museli rodiče přeskládat svůj dosavadní denní režim, který předchází dva roky fungoval. Hodně s tím souviselo právě moje chození do jeslí. Jejich den se už netočil pouze kolem mě. Vždycky jsem měl hodně lehký spánek, v noci jsem se několikrát budil a každý den velice brzy vstával. V době snídaně mě tatínek nakrmil, umyl a oblékl a maminka se mezitím starala o mého brášku. Cesta do jeslí — tatínek mě tam vozil ve sportovním kočárku — byla asi kilometr a půl dlouhá a vedla kolem kvakerského hřbitova, kde je pohřbena reformátorka vězeňského systému z devatenáctého století Elizabeth Fryová, a kolem řady činžáků. Pak se projelo podloubím na nedlážděnou cestu, přešli jsme ještě několik ulic a byli jsme na místě.

Jesle představovaly mou první zkušenost se světem mimo domov a mám na tu dobu pouze několik málo vzpomínek, avšak velice výrazných. Připadají mi jako kužely ostrého světla, které pronikají mlhou času. Vzpomínám si na pískoviště, kde jsem trávil hodiny tím, že jsem nabíral do dlaně zrnka písku, fascinovaně si je prohlížel a pouštěl je z ruky dolů. Pak mě uchvátily přesýpací hodiny, které byly v jeslích několikery v různých velikostech. Vzpomínám si, jak jsem je znovu a znovu překlápěl a pozoroval pramínek písku, který protékal hrdlem hodin. Byl jsem do pozorování úplně pohroužený a nevnímal jsem, co dělají děti kolem mě.